

Zastoupení nezletilého dítěte v opatrovnickém řízení

Mgr. Michaela Sigmundová, Ph.D., JUDr. Lenka Westphalová, Ph.D.

Opatrovnická agenda a obecně soudní úprava péče o nezletilé děti bývá často podceňovanou oblastí práva, které se dle všeobecného mínění může věnovat kdokoli, kdo je znalý práva a sociální práce. Může se jevit, že tato tzv. dudlíková agenda je to nejjednodušší, co může soudce řešit. Nicméně ten, kdo se opravdu do hloubky a všemi aspekty rodinněprávní problematiky zabývá, naopak ví, že jde o jednu z nejsložitějších agend. Musíme si uvědomit, že soud nebo OSPOD často nastavuje pravidla v rodině a nezletilým dětem na dlouhá léta dopředu. A nezletilé děti jsou velmi zranitelné, jejich psychika se teprve vyvíjí, a jakýkoli autoritativní zásah může nevratně způsobit škody, jak ve vztahu k přístupu rodičů k sobě navzájem, tak zejména vůči nezletilým dětem.

Je jednodušší mechanicky rozhodovat, vměstnat život rodiny do paragrafů a neřešit, jaký bude mít rozhodnutí soudu dopad na vztahy rodičů, dětí, prarodičů a širší rodiny v budoucnu. V takových případech se rodiče opakovaně obrací na soud s různými neshodami a návrhy, čímž je zatěžován soudní systém i státní rozpočet. A samozřejmě se tímto způsobem prohlubuje negativní nastavení rodičů vůči sobě a trauma jejich společných dětí z konfliktu v rodině. Lze se setkat i s tím, že pokud se dítě nejeví jako ohrožené, pak nikdo z orgánů spolupodílejících se na opatrovnickém řízení nemá vůli zabývat se neshodami rodičů, jejich averzí vůči sobě a manipulací dětí ze strany rodičů nebo prarodičů či nových partnerů rozcházejících se rodičů. O to více je nutno ocenit stále se rozšiřující aplikaci Cochemské praxe u našich soudů. Zatím jde však stále o výjimečný přístup soudu a všech zainteresovaných odborníků a pomáhajících organizací. A bohužel, jsou obrovské rozdíly při aplikaci práva a judikatury u soudů v Čechách a na Moravě.

Tento příspěvek má za cíl nastínit možné změny v procesním zastoupení nezletilých dětí v opatrovnickém řízení s cílem odbřemenit stávající rozsah odborných činností ze strany OSPOD. Domníváme se, že pokud zajistíme nezletilým dětem odborné zastoupení osobami znalými práva, které nebudou svázané dlouhodobou spoluprací se soudcem, půjde o nestranné a funkční zastoupení dítěte. Je velmi těžké zastávat odlišný právní názor v soudním řízení proti soudci, když pracovník OSPOD nedisponuje takovým odborným vzděláním, a současně se s tímto soudcem potkává takřka denně v soudní síni při zastupování nezletilých dětí. Se znalostí toho, co daný soudce preferuje, jak je zvyklý rozhodovat a vést celé řízení, může být skoro nemožné jeho názorům oponovat či navrhnout zcela jiná řešení. Je zajímavé, že ačkoli je opatrovník nezletilého dítěte zástupcem, jenž je osobou odlišnou od soudu, přesto ve většině případů sedí opatrovník v soudní síni po pravé ruce soudce na vyvýšeném místě. A jestliže pracovník OSPOD zaujímá v soudní síni takovou pozici, bude jen s obtížemi prosazovat svoje vlastní názory na to, jaký je opravdový zájem dítěte, a jak má soud rozhodnout. V rámci procesní psychologie tento stav navozuje dojem, že soud a opatrovník tvoří jednotu a jsou v opozici vůči rodičům, kteří mají své místo s právními zástupci o stupínek níže po levé a pravé straně.

Mgr. Michaela Sigmundová, Ph.D., odborná asistentka Katedry soukromého práva a civilního procesu PF UP Olomouc, advokátka a zapsaná mediátorka,

JUDr. Lenka Westphalová, Ph.D., odborná asistentka Katedry soukromého práva a civilního procesu PF UP Olomouc

Procesněprávní úprava zastoupení dítěte a ustálená praxe

Podle § 469 odst. 1 z. ř. s. je dítě zastoupeno opatrovníkem, kterého soud jmenuje pro řízení. Opatrovníkem soud *jmenuje zpravidla* orgán sociálně-právní ochrany dětí. Místní příslušnost OSPOD se řídí místem trvalého pobytu dítěte, které může být odlišné od jeho faktického bydliště podle § 61 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Vzhledem k tomu, že zákon striktně neuvádí, že by opatrovníkem nezletilého dítěte musel být vždy orgán sociálně-právní ochrany dětí, nabízí se zejména ve složitých právních záležitostech vyskytнувších se u nezletilého dítěte, aby dítěti stanovil zástupce z řad advokátů pro ochranu jeho zájmů, jenž bude nezletilé dítě řádně a důsledně zastupovat a disponovat právním vzděláním.

V praxi nastávají situace, kdy se rodič s nezletilým dítětem odstěhuje z adresy trvalého bydliště na jinou adresu, čímž zkomplikuje činnost opatrovníka nezletilého dítěte. OSPOD příslušný k zastoupení nezletilého dítěte pak dožaduje součinnost OSPOD v místě, kde dítě fakticky žije. Jsou případy, kdy jde o vzdálenost čítající stovky kilometrů.¹⁾ Taková forma zastupování dítěte může být k jeho újmě z hlediska velké vzdálenosti opatrovníka určeného dle trvalého bydliště dítěte a realizace místního šetření, pohovorů s rodiči či zastupování dítěte u soudu. Podle § 61 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále také jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“), platí, že místní příslušnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností (jehož je oddělení sociálně-právní ochrany dětí součástí) se řídí místem trvalého pobytu dítěte, není-li dále stanoveno jinak. Problém spočívající v tom, že ne vždy bude opatrovník představovaný orgánem sociálně-právní ochrany dětí nezletilému nablízku, řeší ustanovení § 62 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Podle něj, byl-li obecní úřad obce s rozšířenou působností ustanoven opatrovníkem dítěte pro řízení, které se koná u jiného soudu, než je soud příslušný podle místa trvalého pobytu dítěte, je tento obecní úřad oprávněn požádat obecní úřad obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu je věc soudem projednávána, o zastoupení dítěte, a postoupit mu spisovou dokumentaci dítěte spolu se svým stanoviskem. Dožádaný obecní úřad obce s rozšířenou působností je povinen dožádání vyhovět a je oprávněn dítě v řízení zastoupit. Nabízí se však otázka, nakolik je takové zastoupení v zájmu nezletilého dítěte, zvláště jde-li o dítě, jemuž je ze strany OSPOD věnována pozornost po delší dobu. Zásada přimosti je totiž při dožádání značně potlačena.

Další v praxi způsobující potíže je situace, kdy se v opatrovnických řízeních nezletilé děti blížíící se věku zletilosti někdy samy o své vůli chtějí účastnit soudního jednání. Pak jsou přítomné v soudní síni a sledují dění v soudní síni, aniž by však seděly vedle svého opatrovníka. Vzhledem k věku takových nezletilých je na místě, aby jim bylo předmětné rozhodnutí doručeno v souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu.²⁾ K doručování rozsudků nezletilým starším 15 let se věnovala i novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 192/2021 Sb., která souvisí s posilováním takzvaných participačních práv dětí. Jde o trend, který je dlouhodobě prosazován Ústavním soudem, a to nejen ve sporných řízeních (tzv. dětské dluhy), ale i v nesporných řízeních. Zjednodušeně řečeno participační práva znamenají, že děti mají být informovány vhodným způsobem o řízeních, která se jich týkají, a rozhodnutích, která jsou o nich vydána. S ohledem na nejednotnou praxi a otázku, zda ustanovení § 50b o. s. ř. o doručování rozsudků dětem starším 15 let lze aplikovat i na nesporná řízení, Nejvyšší soud k tomu vydal stanovisko ze dne 9. 3. 2022, sp. zn. Cpjn 201/2021, v němž se mj. uvádí: „*V exekučním řízení a v řízení*

ve věcech opatrovnictví nezletilého dítěte se písemnosti doručují též dítěti, které je účastníkem těchto řízení, jestliže v době doručování dovršilo patnáct let. Za užití ustanovení § 1 odst. 2 z. ř. s. se tak uplatní princip obecné subsidiarity, kdy na věci, které nejsou v zákonu o zvláštních řízeních soudních vůbec upraveny, se použije beze zbytku dosavadní úprava občanského soudního řádu.“

Zastoupení dítěte

Uvažujeme-li o zastoupení dítěte, je třeba si uvědomit základní východiska zastoupení obecně. Jakýkoli zástupce dítěte, ať se již jedná o rodiče jako zákonné zástupce nebo o kolizního opatrovníka jako zástupce pro konkrétní soudní řízení či právní jednání, je tzv. *přímým zástupcem*, jedná právně s účinky pro dítě, tzn., že jedná jménem a na účet dítěte. Již na první pohled je zřejmé, že může vzniknout rozpor mezi tím, že vlastní vůli projevuje zástupce (právně jedná), ale jedná jménem dítěte. Další problémy mohou vznikat z důvodu titulu vzniku, konkrétně zda půjde o zastoupení smluvní (dohoda o zastoupení, plná moc), zákonné (rodičovská odpovědnost), nebo o opatrovnictví (na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci). Zajímavou myšlenku lze najít v rozhodnutí ÚS, který shrnul: „*Obecně tedy nelze proti ustanovování OSPOD jako kolizního opatrovníka nic namítat. Avšak skutečnost, že stát fakticky vnucuje účastníku řízení zástupce bez ohledu na jeho vůli a vůli jeho zákonných zástupců, má určité důsledky. Soudy se nemohou bezvýhradně spolehnout na ustanoveného opatrovníka, že bude dodržovat všechny své výše zmíněné povinnosti a intenzivně se zastupovaným komunikovat; nýbrž je třeba dodržování daných povinností ověřovat. Jde totiž o práva samotného účastníka. Není-li zástupce zvolen svobodnou vůlí účastníka, nelze bez dalšího říci, že procesní práva účastníka jsou beze zbytku garantována skrze zástupce.“³⁾*

Budeme-li se zabývat zastoupením nezletilého dítěte, pak je upraveno v ustanovení § 892–§ 895 OZ v rámci výkonu rodičovské odpovědnosti a v ustanovení § 469 z. ř. s. (pro řízení péče soudu o nezletilé). Rodiče jsou zákonnými zástupci (§ 858, § 865–§ 909 OZ) a zastupují dítě v těch právních jednáních, kdy dítě nemá svéprávnost, nebo v těch soudních řízeních, kde dítě nemá plnou procesní způsobilost. Dle ustanovení § 892 OZ hrozí-li střet zájmů mezi rodičem a dítětem či mezi dětmi týchž rodičů, je třeba jmenovat tzv. kolizního opatrovníka. Je namístě ještě jednou zdůraznit, že zástupčí oprávnění kolizního opatrovníka nevzniká ze zákona, ale na základě rozhodnutí soudu.

Povinnosti zástupce dítěte

Jaké povinnosti má opatrovník, vyplývá zejména z ustanovení § 946 OZ, který stanoví, že dříve než opatrovník přistoupí v zastoupení dítěte k právnímu jednání, ke kterému byl jmenován, zjistí stanovisko rodiče, a je-li to možné i dítěte a je-li to vhodné i stanoviska dalších osob. Dle důvodové zprávy k tomuto ustanovení se jedná zejména o kolizního opatrovníka, jde o získání informací, názorů, stanovisek tak, aby mohl nejlepší zájem dítěte zjistit a naplnit: „*nená jen obecně při svém jednání brát zřetel na zájem dítěte, ale je povinen nejprve zjistit, co ve skutečnosti zájem dítěte je, jak nejlépe by bylo možné zájem dítěte naplnit.“⁴⁾* Zjištění stanoviska dítěte je základním úkolem opatrovníka, jinak nemůže účelně hájit jeho zájmy.

Další procesní povinnosti kolizního opatrovníka vyplývají z obecných předpisů. Ustanovený opatrovník nebo jiný zástupce má stejné postavení jako zástupce na základě

procesní plné moci (§ 31 o. s. ř.) tzn., že se očekává, že bude navrhopvat důkazy, vyjadřovat se k provedeným důkazům a jejich návrhům, bude přednášet závěrečné řeči, podávat opravné prostředky, námitky apod., to vše s ohledem na nejlepší zájem dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Účastníci či jejich zástupci mohou nahlížet do soudního spisu týkajícího se jejich věci, mají právo pořizovat si z něj opisy a výpisy nejen v běžících věcech, ale i ve věcech, které již byly pravomocně skončeny. Pro omezení těchto práv jenom na věci dosud neskončené není žádného důvodu; nahlédnutí do spisu a pořizování si opisů či výpisů může být nezbytné například kvůli podání mimořádného opravného prostředku nebo pro uplatnění práv v jiném řízení. V praxi je však opatrovník nezletilého dítěte tak vytižený, že mu nezbyvá časový prostor pro studium spisu vedeného soudem.

Nahlížení využívají zejména rodiče a jejich právní zástupci. Z hlediska aktivity při jednání mají účastníci či jejich zástupci právo být při jednání přítomni, klást otázky při provádění důkazů výpovědi svědků či účastníků, vyjadřovat se k důkazům, činit návrhy na doplnění nebo opravu protokolace, kterou jsou důkazy zachycovány, vyjádřit se k návrhům na důkazy a ke všem důkazům, které byly provedeny. Opatrovníci nezletilých dětí jsou v řízeních spíše pasivní, na dotaz soudu ohledně jejich procesního stanoviska sdělují, že se vyjádří po provedeném dokazování. Při výslechu rodičů nekladou příliš otázky a někdy naopak z postoje a aktivit opatrovníka plyne, že není ve své funkci objektivní a straní jednomu z rodičů. Pokud jde o písemná podání a stanoviska, pak opatrovník není příliš aktivní, a kromě zprávy o prošetření poměrů v místě bydliště nezletilých dětí a pohovoru s rodiči a dětmi ničeho dalšího písemně soudu podáváno není. Opatrovník by měl být aktivní, předcházet konfliktům rodičů, chránit práva a zájmy nezletilých dětí, využívat právní nástroje dané zákonem a důsledně se vyhýbat projevování sympatií jednomu z rodičů, byť právě o tyto sympatie či podporu a názorové souznění mnohým rodičům při jednání s OSPOD jde. A je těžké být nestranný, vnitřně se neztotožnit s názory rodiče, pokud pracovnice/ník OSPOD má sám podobnou životní zkušenost anebo by nechtěl aplikovat ve své rodině cokoli, co naopak prosazuje rodič v opatrovníckém řízení.

Kdo by měl práci kolizního opatrovníka kontrolovat? Měl by to být soud rozhodující v řízení péče o dítě, který opatrovníka jmenoval, ten má vykonávat jakýsi dohled nad ustanoveným kolizním opatrovníkem a nad průběhem soudního řízení, přičemž případná pochybení kolizního opatrovníka má buď korigovat svým procesním postupem, nebo i změnou kolizního opatrovníka.⁵⁾ Soud musí jmenovat takového kolizního opatrovníka, který je schopen vystupovat v zájmu účinné ochrany práv opatrovance. Stejně hledisko musí zvážit i odvolací soud v řízení o odvolání proti rozhodnutí o jmenování kolizního opatrovníka. Nejvyšší správní soud v rozhodnutí týkajícího se podjatosti uvádí: „*Je úkolem soudu, aby k námitkám vůči výběru kolizního opatrovníka vyhodnotil, zda vznikla pochybnost o schopnosti opatrovníka řádně hájit zájmy opatrovance a zda lze tuto pochybnost rozptýlit jmenováním odlišného kolizního opatrovníka nebo jiným způsobem.*“⁶⁾

OSPOD jako kolizní opatrovník

Na pracovníky OSPOD se vztahuje zákon č. 312/2002 Sb., o úřednicích územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, který upravuje pracovní poměr úředníků územních samosprávných celků a jejich vzdělávání. Podle § 4 tohoto zákona se úředníkem může stát fyzická osoba, která je státním občanem České republiky, případně fyzická osoba, která je cizím státním občanem, a má v České republice trvalý pobyt, je zletilá, bezúhonná a způsobilá k právnímu jednání, musí ovládat jednací jazyk a splňovat další

předpoklady pro výkon správních činností. Úředník je povinen prohlubovat si kvalifikaci účasti na vstupním vzdělávání, průběžném vzdělávání a přípravě a ověření zvláštní odborné způsobilosti. Ustanovení § 19 tohoto zákona stanoví podmínky vzdělávání tak, že vstupní vzdělávání zahrnuje znalosti základů veřejné správy, obecné zásady organizace a činnosti veřejné správy a územního samosprávného celku, základy veřejného práva, veřejných financí, evropského správního práva, práv a povinností a pravidel etiky úředníka, dále základní dovednosti a návyky potřebné pro výkon správních činností, znalosti základů užívání informačních technologií, jakož i základní komunikační, organizační a další dovednosti vztahující se k jeho pracovnímu zařazení. Povinnost absolvovat vstupní vzdělávání se nevztahuje na úředníka, který má zvláštní odbornou způsobilost. Zvláštní odborná způsobilost se ověřuje zkouškou a prokazuje osvědčením.

Úředník je povinen prokázat zvláštní odbornou způsobilost k výkonu správních činností stanovených prováděcím právním předpisem do 18 měsíců od vzniku pracovního poměru k územnímu samosprávnému celku nebo ode dne, kdy začal vykonávat činnost. Pracovník OSPOD však nemá tak odborné a široké vzdělání jako advokát, přesto je ve většině případů jmenována opatrovníkem nezletilého dítěte obec, v jejímž rámci zastoupení dítěte realizuje úředník podléhající pravomocem tajemníka úřadu. Jde o velmi zvláštní typ zastoupení, které není systematické a v praxi působí problémy. Pracovníci OSPOD se mohou střídat při zastupování nezletilých dětí jednak z důvodu, že se třeba u nich vyskytne pracovní neschopnost, pracovní cesta, čerpají dovolenou, ošetřují svoje vlastní dítě anebo mají kolizi s jiným soudním řízením, kde také zastávají funkci opatrovníka nezletilého dítěte. Pokud pracovník OSPOD zrealizuje s oběma rodiči a poté i s nezletilým dítětem pohovor, naváže s rodiči a dítětem kontakt, rodiče pak očekávají, že stejný pracovník OSPOD bude jejich nezletilé dítě zastupovat v soudním řízení při jednání. Bohužel jsou pak překvapeni, když nezletilé dítě zastupuje někdo zcela jiný, s kým se dosud ani nesetkali. V soudní síni nastávají také situace, kdy se opatrovník nezletilého dítěte k soudnímu jednání nedostaví, aniž by zaslal omluvu, nebo se z jednání omluví. V takovém soudním řízení pak nezletilé dítě není při soudním jednání ani řádně zastoupeno. **Výše uvedené není kritikou pracovníků OSPOD, ale výčet problémů se snaží poukázat na to, že takto zavedený systém není příliš funkční a nabízí se uvažovat o jeho změně,** protože by odlehčila práci pracovníků OSPOD, aby se mohli více věnovat ohroženým dětem.

Kritika praxe automatického jmenování OSPOD jako kolizního opatrovníka

Z nejnovějších rozhodnutí týkajících se zastoupení dítěte a kritikou české praxe jmenování orgánů sociálně-právní ochrany kolizními opatrovníky je možné upozornit na aktuální Názor Výboru pro práva dítěte ze dne 15. května 2023 ve věci č. 139/2021 – *B. J. a P. J. proti České republice*⁷⁾. Ukazuje také na problémy s terminologií, které mohou v této souvislosti vzniknout a na nemožnost jmenovat paralelního zástupce dítěte. Věcně se jednalo o vydání předběžného opatření nařizujícího nucené odebrání nezletilých dětí z péče rodičů a jejich umístění do ústavní péče. Výbor dospěl k závěru, že došlo k porušení čl. 3 odst. 1 a čl. 9 odst. 1–3 Úmluvy o právech dítěte (ÚPrDt)⁸⁾, neboť vnitrostátní soud pečlivě nevážil možné dopady na život oznamovatelů, ani alternativy k ústavní péči, dále nevyslechnutí oznamovatelů během předmětného řízení představovalo porušení článku 12 ÚPrDt a vzhledem k zákazu opustit ústavní zařízení bez doprovodu zaměstnance během prvních týdnů pobytu shledal Výbor i porušení čl. 37 písm. b) ÚPrDt. Výbor

dále zhodnotil, že v soudním řízení jejich kolizní opatrovník nerespektoval jejich názory, neboť shledal, že nejsou v jejich nejlepší zájmu a proti jejich vůli se odvolal proti rozhodnutí okresního soudu o neumístění do ústavní péče. V článku 8.14 předmětného názoru Výbor připomíná, že „pokud si dítě přeje vyjádřit své názory a pokud je toto právo naplňováno prostřednictvím zástupce, je jeho povinností sdělit názory dítěte přesně. V situacích, kdy jsou názory dítěte v rozporu s názory jeho zástupce, by měl být stanoven postup, který by dítěti umožnil obrátit se na státní orgán, aby v případě potřeby ustanovil dítěti samostatného zástupce (např. kolizního opatrovníka)“. S ohledem na to, že názory opatrovníka se zdály být v rozporu s názory dětí, se Výbor domnívá, že vnitrostátní orgány pochybily tím, že neustanovily dětem samostatného zástupce, aby zajistily, že jejich názory budou během soudního řízení náležitě vyjádřeny. V článku 9 toho dokumentu vyzývá Výbor Českou republiku, aby zajistila, aby dítě mělo v průběhu řízení vždy odpovídající právní zastoupení. Dítěti by měl být kromě opatrovníka nebo zprostředkovatele jeho názorů poskytnut právní zástupce, pokud v rámci rozhodování existuje možnost střetu zájmů mezi stranami⁹⁾.

Německá inspirace

V Německu zastupuje dítě u soudu od 1. září 2009, kdy nabyl účinnosti zákon o soudnictví ve věcech rodiny a jiných nesporných věcech (tzv. FamFG)¹⁰⁾, tzv. Verfahrensbeistand (budeme překládat jako kolizní opatrovník), používaný termín je také *Anwalt des Kindes* (obhájce či advokát dítěte). Jmenování a odměna opatrovníka jsou upraveny v § 158, § 167, § 174 a § 191 FamFG. Konkrétní úkoly jsou stanoveny usnesením při jmenování. Kolizní opatrovník je účastníkem řízení podle § 7 odst. 3 FamFG, aniž by byl zákonným zástupcem dítěte. Může se odvolat pouze proti rozhodnutím rodinného soudu, aby prosadil základní právo nezletilého na spravedlivý proces a spravedlivé projednání věci. Jako takzvaný obhájce dítěte má kolizní opatrovník za úkol zjistit subjektivní zájmy nezletilého dítěte a zpravidla je předložit soudu ve formě písemného prohlášení. Je povinen vhodným způsobem informovat dítě o předmětu, průběhu a možném výsledku řízení a projednat s ním konečné rozhodnutí, může v zájmu dítěte podávat opravné prostředky (§ 158b odst. 1 a odst. 3 věta druhá FamFG). Kromě toho doprovází dítě při jeho osobním slyšení před soudem (§ 159 odst. 4 věta třetí FamFG).

Abychom vysvětlili oddělení rolí zástupce dítěte pro řízení (kolizního opatrovníka) a postavení OSPOD (v Německu úřad péče o mládež – *Jugendamt*), je třeba uvést, že podle § 50 odst. 1 věty 1 knihy SGB VIII (dále jen sociální zákoník)¹¹⁾ podporuje úřad pro mládež rodinný soud ve všech opatřeních týkajících se péče o děti a mládež. Kromě toho musí úřad pro mládež podle § 50 odst. 1 věty druhé knihy VIII sociálního zákoníku spolupracovat v řízeních týkajících se rodinných záležitostí. V literatuře je význam pojmů „podporovat“ a „podílet se“ diskutován kontroverzně. V každém případě lze spatřovat rozdíl v míře závaznosti těchto pojmů. Ve věcech podle § 111 FamFG, kam patří všechna řízení péče soudu o nezletilé, paternity, osvojení, výživné apod., musí být úřad pro mládež vyslechnut a spolupracovat, jinak se jedná o procesní pochybení. V ostatních případech existuje povinnost podpory pouze tehdy, pokud chce soud vyslechnout úřad péče o mládež v rámci jeho úředního šetření (§ 26 FamFG, srov. také § 137, § 177 a § 206 FamFG).

Úkolem úřadu péče o mládež je informovat soud o nabízených nebo poskytovaných službách, představit výchovné a sociální aspekty vývoje dítěte nebo mladistvého a poukázat na další možnosti pomoci. Přitom úřad péče o mládež nepřebírá „pomocnou funkci“,

například jako informátor soudu, ale jedná jako specializovaný orgán podle vlastního zákonného zmocnění. Otázka, zda má úřad pro mládež v rámci svého zapojení předkládat rodinnému soudu návrh na rozhodnutí, je stále předmětem kontroverzních diskusí. Zapojení úřadu pro mládež nezbavuje soud odpovědnosti za vyšetřování a rozhodování. Účast slouží spíše k tomu, aby podpořila soud v jeho rozhodování a zajistila, že při rozhodování budou zohledněny aspekty nejlepšího zájmu dítěte. Za tímto účelem musí úřad pro mládež přispět do řízení svými odbornými znalostmi jako specializovaný orgán. Úřad pro mládež pomáhá zejména posilovat prvky předcházení konfliktům a jejich řešení v rodinných soudních řízeních (srov. § 156 FamFG).

Návrh de lege ferenda právní úpravy zastoupení nezletilých dětí v České republice

Domníváme se, že na základě výše uvedeného by bylo vhodné upravit rozsah činností orgánu sociálně-právní ochrany tak, aby se zaměřil zejména na terénní práci s rodinou a nezletilými dětmi ve formě komunikace s rodiči, edukace, eliminace konfliktů rodičů za pomoci odborníků, pořádání rodinných konferencí či nabídek mediace a terapie pro rodiče i děti, stejně jako práce v terénu v rámci realizace místního šetření v bydlišti rodičů, spolupráce s předškolním nebo školním zařízením dítěte apod. Kolizním opatrovníkem nezletilého dítěte by měl být soudem při zahájení řízení jmenován vždy advokát, vybraný soudem ze zvláštního seznamu advokátů, který by byl pro tyto případy veden u každého okresního soudu podobně jako například advokáti zapsaní v seznamu pro zastupování ex offio v trestních věcech.

Advokát by zastupoval nezletilé dítě v opatrovnickém řízení na náklady státu za sníženou odměnu podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Advokát by měl právo komunikovat s oběma rodiči a oni jemu by byli povinni poskytovat součinnost, zjistit přání nezletilého dítěte, a předložit soudu zprávu. Dále by advokát vhodným způsobem informoval dítě o předmětu, průběhu a možném výsledku řízení, jakož by s ním projednal i obsah rozsudku. Pokud by to bylo v zájmu dítěte, podal by advokát opravný prostředek proti rozhodnutí soudu. Jestliže by advokát docílil dosažení dohody rodičů, a tato dohoda by byla v souladu s oprávněnými zájmy nezletilého dítěte, odměna advokáta by se zvýšila o určité procento dané vyhláškou.

Advokát je vázán při své činnosti nejen zákonem o advokacii, ale v případě zastoupení nezletilých dětí také Úmluvou o právech dítěte, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1989. Koncepce ochrany dětí a jejich práv dle Úmluvy vychází ze čtyř hlavních teoretických principů, kterými jsou: nejlepší zájem dítěte, zákaz jakékoliv formy diskriminace dítěte, jeho rodičů nebo zákonných zástupců, dále právo na život a právo vyjádřit svůj názor. V těchto intencích by právní zastoupení dítěte bylo realizováno v rámci zastoupení v opatrovnickém řízení u soudu.

Poznámky:

¹⁾ Podle ustanovení § 892 odst. 3 OZ nemůže rodič dítě zastoupit, jestliže by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi ním a dítětem, nebo mezi dětmi těchto rodičů. V takovém případě jmenuje soud opatrovníka. Podle § 469 z. ř. s. dítě je v řízení zastoupeno opatrovníkem, kterého soud pro řízení jmenuje. Opatrovníkem soud jmenuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.